

Raportti kiihtyvän inflaation torjunnasta alakohtaisissa työehtosopimusneuvotteluissa

Johdanto

Euroopan komission kevään 2023 talousennusteen mukaan inflaatio laskee EU:n alueella 6,7 prosenttiin vuonna 2023 (9,2 prosenttia vuonna 2022), minkä jälkeen se putoaa 3,1 prosenttiin vuonna 2024. Vaikka kuluttajahintainflaation odotetaan laskevan edelleen, energian hintojen jyrkän laskun myötä pohjainflaation, jossa ei oteta huomioon energian hintoja, ennustetaan jäävän koholle eli 6,9 prosenttiin vuonna 2023 ja 3,6 prosenttiin vuonna 2024.

Euroopan keskuspankki arvioi vuonna 2023, että inflaatio pysyy liian korkeana liian pitkään. Sen vuoksi se jatkaa korkojen nostoa, ja esimerkiksi toukokuussa 2023 se teki 25 peruspisteen noston. Tarkoituksena on varmistaa keskipitkän aikavälin tavoite 2 prosentin inflaatiosta vuonna 2025.

Makrotaloutta koskevat tiedot ja ennusteet, joissa ei ole otettu huomioon uhkaavan taantumun riskejä, osoittavat inflaation heikentävän edelleen kotitalouksien, työntekijöiden ja kuluttajien ostovoimaa.

Taustaa

Komissio arvioi, että reaali-palkat laskevat vuonna 2023, koska inflaatio heikentää edelleen työntekijöiden ja kotitalouksien ostovoimaa huolimatta reaali-palkkoihin odotettavasta hienoisesta noususta vuoden loppupuolella. Suuntaus palkkakehityksessä ei vastaa elinkustannusten nousua. Nimellispalkkojen nousu jääkin inflaatioasteen alapuolelle, mikä johtaa työntekijöiden ostovoiman heikkenemiseen entisestään, eivätkä palkat todennäköisesti saavuta inflaatiota lähitulevaisuudessa.

Hallitukset ovat hyväksyneet laajoja tukipaketteja, joiden tarkoituksena on lieventää inflaation vaikutuksia kotitalouksissa ja perheissä sekä eri aloilla. Verotuksellisia toimenpiteitä, kuten veronalennuksia, on käytetty laajasti. Nämä toimet ovat yleensä väliaikaisia, mutta niitä on jatkettu tasaisesti. Mikään erityistoimenpide on tuskin kuitenkaan vaikuttanut työehtosopimusneuvotteluihin, lukuun ottamatta inflaatiokorvausta Saksassa.

Keskeiset havainnot

Työehtosopimusneuvotteluja koskevat järjestelmät ja palkanmuodostusmekanismit vaihtelevat suuresti eri puolilla EU:ta. Suurimmat erot koskevat keskeisiä tasoja, jolla neuvotteluja käydään, ja yhteyksiä näiden tasojen välillä. Palkkojen indeksoinnin tarkoituksena on kytkeä palkkakehitys todellisiin elinkustannusten muutoksiin. Näin varmistetaan, että inflaatio ei ohita reaali-palkkoja. Useimmissa jäsenvaltioissa palkat määräytyvät kollektiivisissa palkkaneuvotteluprosesseissa, joissa itsenäiset työmarkkinaosapuolet käyvät neuvotteluja toimiala- ja yritystasolla. Vain muutamassa jäsenvaltiossa sovelletaan automaattisia palkanmukautusmenettelyjä.

Analyysi alakohtaisten työehtosopimusneuvottelujen sopeuttamisesta inflaatioon tehtiin neljällä toimialalla: kemian teollisuus ja lääketeollisuus, metalliteollisuus ja palvelut (majoitus- ja ravitsemisala sekä kotitaloustyö). Näiltä toimialoilta kolmesta jäsenvaltiosta (Ranskassa, Saksassa ja Italiassa) saatu näyttö osoittaa, että neuvottelutuloksena saavutettu palkkataso pysyy hädintuskin inflaation vauhdissa. Useimmissa analysoiduissa tapauksissa neuvottelun tuloksena sovitut palkat ovat kasvaneet inflaatiota hitaammin.

Palkanmuodostuskäytännöistä välittyvä kirjava kuva, sillä joillakin aloilla sopimuspalkat näyttävät pysyvän inflaatiokehityksen tasalla ja joillakin aloilla palkat laahaavat sen jäljessä. Erojen tarkempi selvittäminen tuo esiin uudenlaisen malliin. Siinä reaali-palkkojen nousu on ollut suurempaa matalapalkkaisilla työntekijöillä joko siksi, että he ovat palkka-asteikon alapäässä, tai yksinkertaisesti siksi, että he työskentelevät matalapalkka-aloilla (majoitus- ja ravitsemisala sekä kotitaloustyö).

Palkanmuodostusprosessissa on kiinnitettävä erityistä huomiota vähimmäispalkkaan. Vaikka sillä ei ole varsinaista roolia työehtosopimuksissa Ranskassa ja Saksassa, se vaikuttaa työehtosopimusneuvotteluihin välillisesti.

Huolimatta siitä, että palkat olivat merkittävässä osassa viimeisimmissä työehtosopimusneuvotteluissa sovituista asioista, muut aiheet, kuten työaika tai teknologiseen muutokseen mukautuminen, eivät jääneet sopimusten ulkopuolelle. On kuitenkin totta, että entistä kiistanalaisemmiksi tulleet palkkaneuvottelut ovat saattaneet epäsuorasti vaikuttaa siihen, että työehtosopimusneuvotteluissa kiinnitetään vähemmän huomiota sopimuksen muihin teemoihin, vaikka asioilla ei olisikaan tärkeysjärjestystä.

Verrattuna palkanmuodostuksen ehtoihin suuren taantuman aikana, kun työttömyysuhka sai ammattiliitot tekemään (palkka)myönnytyksiä työpaikkojen turvaamiseksi, vuonna 2022 työvoima- ja osaamisvajateki myönnytyksistä suurelta osin tarpeettomia, ja työvoimapulaan liittyvät näkökohdat olivat näkyvämmässä osassa neuvotteluissa.

Työehtosopimusten tutkiminen osoittaa, että toimialojen välillä on huomattavia eroja, jotka eivät aina sovi yhteen palkkakehitystä tällä hetkellä selittävien tekijöiden kanssa. Palkankorotukset ovat olleet huomattavasti suurempia majoitus- ja ravitsemisalalla sekä kotitaloustyössä. Reaalipalkkojen nousua on vaikea arvioida eri alojen työehtosopimuksista, koska palkankorotuksiin on joissakin tapauksissa liittynyt kertaluonteisia maksuja. Tiedot viittaavat kuitenkin siihen, että palkankorotukset ovat olleet merkittävämpiä palvelualalla, jolle on ominaista vähäisempi tuottavuus, ammattitaito, ammattiliittojen jäsenyys ja työehtosopimusneuvottelujen kattavuus, verrattuna kemianteollisuuteen ja metalliteollisuuteen.

Eroavuuden ymmärtäminen kehityksen ja odotusten välillä edellyttää ottamaan huomioon työvoimapulan, jonka seurauksena palkat ovat nousseet palvelualalla huolimatta ammattijärjestöjen heikkoudesta alalla. Myös instituutioilla on oma roolinsa. Se, että on olemassa virallinen mekanismi, jonka avulla palkat voidaan indeksoida kuluttajahintoihin, selittää palvelualan korkeampia palkankorotuksia.

Päätelmät

- Inflaatio on palannut, ja vaikka sen odotetaan hidastuvan tasaisesti vuoteen 2025 mennessä. Ennusteiden mukaan hintojen nousun odotetaan pysyvän vakaana keskipitkällä aikavälillä. Reaalipalkkojen jatkuva lasku ei olisi kestävää pitkällä aikavälillä, koska yhteiskunnalliset ristiriidat, työtaistelutoimet ja työmarkkinariidat työehtosopimusneuvotteluissa voivat kärjistyä lyhyellä aikavälillä ja vaarantaa mahdollisesti EU:n strategiset tavoitteet vihreän ja digitaalisen siirtymän osalta.
- Alakohtaiset työehtosopimusneuvottelut ovat kehittyneet viime vuosina, ja eri puolilla EU:ta on syntynyt erilaisia malleja. Näiden erilaisten suuntausten selvittämiseksi tarvitaan lisätutkimusta. Niin ikään tarvitaan kiireellisiä toimia parantamaan palkkatietojen keräämistä ja tietojen oikea-aikaista hankkimista EU:n alueella sekä tukemaan talouspoliittista päätöksentekoa.
- Alakohtaisiin työehtosopimusneuvotteluihin vaikuttavat merkittävästi sellaiset uudet tekijät, kuten työvoiman ja ammattitaidon puute. Vaikka työvoimapula liittyy usein vihreän ja digitaalisen siirtymän työpaikkoihin, sitä esiintyy myös palvelualalla matalapalkkaisissa tehtävissä. Työvoimapulan vähentämiseksi olisi lisättävä investointeja ammattitaidon parantamiseen ja uudelleenkoulutukseen, koulutukseen ja työn teon kannustimien parantamiseen sekä muihin kohdennettuihin politiikkoihin tietyillä aloilla, kuten Euroopan komissio on ehdottanut osana Euroopan osaamisen teemavuotta 2023.
- Riittävästä vähimmäispalkoista annetun direktiivin (EU) 2022/2041 täytäntöönpanon ja vuoden 2030 kestävä kehityksen toimintaohjelman keskeisten tavoitteiden mukaisesti olisi toteutettava työmarkkinaosapuolten itsenäisyyttä kunnioittavaa julkista politiikkaa ja toimia, joilla vahvistetaan työehtosopimusneuvotteluja ja varmistetaan, että vähimmäispalkkojen kasvu tarkistuksineen pysyy inflaation mukaisena, ja turvataan matalapalkkaisten työntekijöiden ostovoima.

Lisätietoja

Raportti *Tackling rising inflation in sectoral collective wage bargaining* on osoitteessa <https://eurofound.link/ef23005>

Tutkimusjohtaja: Ricardo Rodríguez Contreras

information@eurofound.europa.eu